

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання”

1. Мета

Проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання” (далі – проект Закону) розроблено з метою реалізації права кожної дитини на зростання в безпечному та сприятливому для розвитку сімейному оточенні шляхом зміцнення системи органів і служб у сфері охорони дитинства, забезпечення їх якісної взаємодії, покращення функціонування сімейних форм виховання, впровадження ефективних механізмів реагування на загрози благополуччю дітей.

2. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Проект Закону розроблено на виконання заходів 1, 2, 6 завдання 11, заходу 2 завдання 14, заходу 1 завдання 18, заходів 1 та 2 завдання 19, заходів 2 та 6 завдання 34, заходів 1 – 3 завдання 38, заходу 2 та 4 завдання 39, заходу 1 завдання 40, заходів 1 та 2 завдання 44, заходу 3 завдання 45 Операційного плану заходів на 2024-2026 роки з реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.11.2024 № 1201-р.

Необхідність прийняття проекту Закону обумовлена потребою комплексного оновлення правового регулювання у сфері захисту прав дітей, забезпечення їх найкращих інтересів, розвитку сімейних форм виховання, удосконалення діяльності органів опіки та піклування, служб у справах дітей, а також приведення відповідних механізмів у відповідність до сучасних європейських підходів і міжнародних зобов’язань України.

Більш детально проблеми, на розв’язання яких спрямований проект Закону, відображено у Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2024 р. № 1201-р. Зокрема, Стратегія вказує на збереження системних проблем, що перешкоджають належному забезпеченню права дитини на сімейне виховання, серед яких – ослаблення виховного потенціалу сімей, недостатня спроможність територіальних громад своєчасно реагувати на потреби дітей і сімей з дітьми, а також розкоординованість суб’єктів, відповідальних за охорону дитинства.

Однією з ключових причин неналежного стану справ у сфері охорони дитинства є відсутність чіткого розмежування відповідальності між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, недостатня спроможність виконавчих органів міських, селищних, сільських рад забезпечувати виконання повноважень із захисту прав дітей на рівні територіальної громади, а також наявність широкого кола суб’єктів, залучених

СЕД АСКОД

Міністерство соціальної політики і тимчасової влади

№ 1501/29622/06-26 від 16.07.2026

Підписувач Улюгін Денис Валерійович

Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00

Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43

до прийняття рішень щодо подальшої долі дитини. На практиці це призводить до перекладання відповідальності між суб'єктами, затягування прийняття рішень, відсутності належної міжвідомчої взаємодії та ухвалення рішень, які не завжди є послідовними й такими, що відповідають найкращим інтересам дитини.

Окремою системною проблемою є надмірне залучення органів опіки та піклування до вирішення приватноправових спорів між батьками, зокрема з питань визначення прізвища, імені дитини, місця її проживання, участі батьків у вихованні дитини тощо. Такі спори за своєю природою потребують судового розгляду із забезпеченням принципів змагальності, рівності сторін, належного доказування та процесуальних гарантій. Натомість рішення органів опіки та піклування мають обмежену територіальну дію, не забезпечені належними процесуальними механізмами розгляду та виконання, а на практиці нерідко не усувають конфлікт, а лише поглиблюють його або призводять до повторного звернення сторін до суду.

У результаті значна частина адміністративної спроможності органів опіки та піклування витрачається на вирішення конфліктів між батьками, тоді як питання раннього виявлення неблагополуччя, організації соціального захисту дитини та контролю за дотриманням прав дітей залишаються недостатньо забезпеченими.

У зв'язку з цим проектом Закону пропонується переглянути підхід до розмежування повноважень органів опіки та піклування і судів у сімейних правовідносинах. Приватноправові спори між батьками мають вирішуватися судом, а органи місцевого самоврядування як органи опіки та піклування мають бути зосереджені насамперед на виконанні публічно-правових функцій у сфері охорони дитинства.

Водночас ефективне виконання таких функцій неможливе без належної спроможності служб у справах дітей та чіткого визначення відповідальності органів місцевого самоврядування у цій сфері. Попри реформу децентралізації, яка надала територіальним громадам значні повноваження та фінансові ресурси, стан забезпечення прав дітей на місцевому рівні залишається нерівномірним.

Насамперед це проявляється у невідповідності між обсягом покладених на служби у справах дітей завдань та їх кадровим забезпеченням. На практиці непоодинокими є випадки, коли в територіальній громаді функції служби у справах дітей фактично виконує один працівник, який одночасно має забезпечувати ведення обліків дітей, організацію соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, участь у судових справах, реагування на повідомлення про порушення прав дитини, контроль за умовами її проживання, взаємодію з іншими суб'єктами та підготовку рішень органу опіки та піклування. За таких умов належне виконання всього комплексу функцій, особливо у випадках безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини, є об'єктивно ускладненим.

Крім того, відсутність чіткого розмежування власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування у сфері захисту прав дітей зумовлює можливість належного державного контролю за їх виконанням.

СЕРТИФІКАТ

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України

№ 1501/29622/06-26 від 16.07.2026

Підписувач Улютин Денис Валерійович

Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00

Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43

Окремо слід враховувати, що працівники служб у справах дітей є посадовими особами місцевого самоврядування, на яких поширюються загальні правила організації робочого часу. Водночас випадки безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини, залишення дитини без батьківського піклування, домашнього насильства або жорстокого поводження з дитиною нерідко виникають у нічний час, вихідні та святкові дні. За відсутності врегульованого механізму цілодобового реагування служби у справах дітей фактично не мають належного інструменту для виконання своїх повноважень у таких ситуаціях.

Додатковою проблемою є відсутність спеціальних вимог до професійної підготовки працівників служб у справах дітей. При цьому саме ці працівники залучаються до оцінки ситуації дитини, спілкування з дітьми, які можуть перебувати у стані глибокої травматизації, участі у невідкладному відібранні дитини у разі загрози її життю чи здоров'ю, підготовки висновків щодо подальшої долі дитини. Виконання таких функцій потребує не лише адміністративної спроможності, а й належних знань у сфері прав дитини, психології дитини, реагування на травму, домашнє насильство та жорстоке поводження.

У зв'язку з цим проектом Закону пропонується розмежувати власні і делеговані повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту дітей, посилити їх відповідальність за виконання таких повноважень, встановити вимоги до кадрової спроможності служб у справах дітей, у тому числі щодо наявності працівників з юридичною та психологічною освітою, а також удосконалити механізми державного контролю у сфері охорони дитинства.

Окремий блок змін спрямований на удосконалення механізмів реагування у випадках, коли права дитини порушуються у сім'ї або існує загроза її життю чи здоров'ю. Чинне правове регулювання не забезпечує достатньо чіткого, швидкого та узгодженого механізму дій у таких випадках, особливо поза межами робочого часу служб у справах дітей. Крім того, у випадках, коли ситуація в сім'ї є небезпечною або глибоко травматичною для дитини, але не має ознак безпосередньої загрози життю чи здоров'ю, судовий розгляд питання про відібрання дитини може тривати значний час, упродовж якого дитина фактично залишається у несприятливому середовищі.

У зв'язку з цим проектом Закону пропонується диференціювати випадки невідкладного реагування у разі безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини та випадки, коли питання про відібрання дитини має вирішуватися судом у межах окремого провадження з дотриманням процесуальних гарантій.

У частині розвитку сімейних форм виховання проект Закону спрямований на вирішення кількох взаємопов'язаних проблем. Насамперед йдеться про невідповідність чинних розмірів державної соціальної допомоги, що виплачується на дітей, влаштованих у сімейні форми виховання, їх фактичним потребам. Зокрема, за результатами дослідження "Оцінка стану утримання та рівня забезпечення потреб дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в сімейних формах виховання", підготовленого

Містечка” Україна” у межах проекту “Дитячі Оселі” у 2025 році на запит Міністерства соціальної політики, сім’ї та єдності України встановлено, що чинний розмір державної соціальної допомоги покриває лише близько 51 відсотка середніх фактичних витрат на дитину віком до 6 років та близько 63 відсотків середніх фактичних витрат на дитину віком від 6 до 18 років. Непокрита частина витрат фактично перекладається на прийомних батьків, батьків-вихователів, опікунів і піклувальників, що знижує спроможність сімейних форм виховання забезпечувати належний рівень догляду, розвитку, лікування, реабілітації, освіти та соціальної інтеграції дітей.

Також недостатньою є готовність громадян приймати на виховання дітей з інвалідністю, дітей із комплексними порушеннями розвитку, дітей з поведінковими труднощами та дітей старшого підліткового віку.

За даними Державної служби України у справах дітей, станом на кінець 2025 року з 5121 дитини, яка виховувалася у прийомних сім’ях, лише 390 мали інвалідність, а з 8727 дітей, які виховувалися у дитячих будинках сімейного типу, лише 620 були дітьми з інвалідністю. Це свідчить про те, що наявна модель підтримки сімейних форм виховання не створює достатніх умов для прийняття у сім’ї дітей, які потребують інтенсивнішої підтримки. При цьому в закладах, що здійснюють інституційний догляд та виховання, за даними Національної соціальної сервісної служби України станом на 31 березня 2026 року у закладах, які здійснюють інституційний догляд та виховання на повному державному утриманні перебувало 3107 дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування, з них 1089 дітей з інвалідністю.

Наведені дані свідчать про недостатню спроможність чинної моделі підтримки сімейних форм виховання забезпечити належні умови для влаштування дітей, які потребують особливих умов догляду та виховання. За відсутності диференційованих підходів до матеріального забезпечення, підготовки, супроводу та підтримки прийомних батьків така модель фактично не створює достатніх стимулів і передумов для прийняття у сім’ї дітей з інвалідністю, дітей із комплексними порушеннями розвитку, поведінковими труднощами або дітей старшого підліткового віку.

У результаті частина дітей, які найбільше потребують індивідуалізованого сімейного догляду, залишається у закладах, що здійснюють інституційний догляд та виховання, тоді як уже створені сімейні форми виховання функціонують в умовах підвищеного навантаження, недостатньої підтримки та ризику професійного й емоційного виснаження прийомних батьків і батьків-вихователів.

З огляду на це проектом Закону пропонується запровадити спеціалізовані прийомні сім’ї, що передбачатиме інші підходи до відбору, підготовки, підтримки та супроводу прийомних батьків, а також особливості влаштування дітей, які потребують інтенсивнішої допомоги.

Також проектом Закону пропонується переглянути підходи до регулювання таємниці усиновлення від самої дитини. Такий перегляд відповідає сучасним міжнародним підходам до забезпечення права дитини знати своє походження,

СЕРТИФІКАТ
Міністерство соціальної політики, сім’ї та єдності України
№ 1501/29622/06-26 від 16.07.2026
Підписувач Улютин Денис Валерійович
Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00
Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43

брати участь у прийнятті рішень, що стосуються її життя, та отримувати інформацію, необхідну для формування власної ідентичності. Практика інших держав свідчить, що належне й підготовлене інформування дитини про факт усиновлення знижує ризики травматизації у майбутньому, сприяє відкритішій підтримці усиновленої дитини та забезпечує кращий захист її прав.

Ще одним напрямом законопроекту є усунення неузгодженостей у правовому регулюванні надання медичної допомоги дітям. Наразі залишається неврегульованим питання дій у випадках, коли стан здоров'я дитини потребує медичного втручання, однак її законні представники відмовляються від такого втручання. Чинне законодавство передбачає обов'язок лікаря повідомити орган опіки та піклування у разі відмови законного представника від медичного втручання, що може мати тяжкі наслідки, однак не визначає чіткий порядок подальших дій такого органу.

На практиці це призводить до ситуацій, коли органи опіки та піклування або не вживають необхідних заходів, або приймають рішення без достатньо визначеної процедури, переліку документів, критеріїв оцінки та меж відповідальності. Крім того, особи, які фактично здійснюють догляд за дитиною, не завжди мають належні правові інструменти для забезпечення своєчасного доступу дитини до медичної допомоги.

У зв'язку з цим проектом Закону пропонується уточнити коло осіб, які у визначених законом випадках можуть надавати згоду на медичне втручання щодо дитини, а також врегулювати доступ до інформації про стан здоров'я дитини з урахуванням її найкращих інтересів.

Окремо проектом Закону пропонується закріпити можливість проведення Кабінетом Міністрів України експериментів у сферах соціальної політики, соціального захисту населення, сім'ї та дітей, усиновлення та захисту прав дітей, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, торгівлі людьми, надання соціальних послуг та проведення соціальної роботи.

Запровадження експериментальних механізмів у цих сферах є необхідним інструментом формування політики на основі перевірених практичних результатів. Такі експерименти дають змогу апробувати нові моделі, перевірити їх ефективність, виявити ризики, оцінити фінансову та організаційну спроможність суб'єктів реалізації, налагодити міжвідомчу взаємодію та лише після цього приймати рішення про системне законодавче врегулювання.

Водночас ефективність експериментів у зазначених сферах не може бути об'єктивно оцінена у короткий строк. Йдеться про сфери, у яких результат проявляється не одразу, а після повного циклу впровадження відповідної моделі: підготовки нормативної та організаційної бази, відбору учасників, створення інфраструктури, навчання персоналу, безпосереднього надання послуг, супроводу отримувачів та подальшої оцінки результатів.

У зв'язку з цим дворічний строк, передбачений пунктом 2 розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України № 2362-VIII "Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень в галузі охорони навколишнього природного середовища", для зазначених сфер є недостатнім. За

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України
№ 1501/29622/06-26 від 16.07.2026
Підписувач Улютин Денис Валерійович
Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00
Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43

такий період часто можливо лише підготувати нормативні, організаційні та фінансові передумови для запуску нової моделі, однак неможливо об'єктивно оцінити її вплив на права та інтереси дітей, сімей, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також на спроможність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та надавачів послуг забезпечити сталість відповідних рішень.

Показовим прикладом є експериментальний проект, запроваджений постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2025 р. № 1285 “Деякі питання реалізації експериментального проекту із забезпечення догляду і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах, наближених до сімейних, на засадах співфінансування з державного бюджету та місцевих бюджетів”. Реалізація цього експерименту передбачає не лише запровадження нової послуги “Сімейна домівка”, а й підготовку інфраструктури, розроблення проектної документації, проведення будівельних або ремонтних робіт, формування команди, укладення договорів, організацію фінансування, подальший супровід дітей та оцінку якості послуги. Значна частина строку такого експерименту об'єктивно припадає саме на підготовчий етап, а не на повноцінне функціонування моделі.

Міжнародна практика також підтверджує, що апробація нових моделей у сфері соціальних послуг, підтримки сімей та захисту дітей потребує тривалішого періоду. Зокрема у Швеції експериментальні та пілотні моделі у соціальній сфері і сфері підтримки дітей зазвичай розраховуються на шестирічний строк, достатній для перевірки не лише формальної працездатності механізму, а й його впливу на добробут дитини, сталість результатів, якість міжвідомчої взаємодії, фінансову спроможність та ризики масштабування.

Отже, встановлення строку проведення експерименту не менше п'яти років не є розширенням дискреції Кабінету Міністрів України поза межами Конституції та законів України. Такий підхід має на меті забезпечити реалістичний строк для повноцінного впровадження, моніторингу та оцінки експериментальних моделей у сферах, де передчасне ухвалення системних рішень може створити ризики для прав та інтересів дітей, сімей та інших вразливих категорій осіб.

3. Основні положення проекту акта

Проектом Закону пропонується:

1. У частині розмежування функцій і повноважень служб у справах дітей, інших органів, зміцнення спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування виконувати повноваження в сфері охорони дитинства:

1) передбачається розмежування на центральному та регіональному рівнях повноважень з формування, реалізації державної політики у сфері охорони дитинства та контролю за дотриманням прав дітей;

2) враховуючи утворення окремого центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту прав дітей та усиновлення, а

безсумнісності питань щодо захисту дітей, які перебувають за кордоном через

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України
 № 1501/29622/06-26 від 16.07.2026
 Підписувач Улюїн Денис Валерійович
 Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00
 Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43

війну і є найуразливішими громадянами України, для забезпечення потреби у забезпеченні під час воєнного стану в Україні сталості зав'язків з компетентними органами іноземних держав з питань співробітництва у сфері захисту прав дітей, пропонується визначити центральним органом для виконання обов'язків, що покладаються на нього згідно з положеннями Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей, Державну службу України у справах дітей через дванадцять місяців після припинення чи скасування воєнного стану в Україні;

3) конкретизується система органів і служб у справах дітей, спеціальних установ та закладів, які здійснюють соціальний захист дітей, захист прав дитини і профілактику правопорушень;

4) визначаються повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальних послуг і соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей, та його територіальних органів;

5) конкретизуються повноваження служб у справах дітей органів місцевого самоврядування з переглядом нормативів штатної чисельності їх працівників, що має відповідати реальним потребам дітей, покладеному на них об'єму повноважень; встановлюються вимоги до матеріально-технічного забезпечення служб у справах дітей.

Крім того передбачаються механізми, які дозволятимуть забезпечувати соціальний захист дітей у стані вразливості, у тому числі у разі загрози їхньому життю і здоров'ю:

забезпечення організації роботи відповідних служб у нічний час, вихідні та святкові дні;

отримання службами звернень та повідомлень про дітей, які потребують допомоги, у тому числі за допомогою інформаційних систем;

доступ до інформації про стан здоров'я дітей у разі потреби у захисті їхніх прав;

6) забезпечується розмежування власних і делегованих повноважень виконавчих органів міських, селищних, сільських рад щодо провадження діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини;

7) пропонується запровадження системи безперервного професійного розвитку працівників служб у справах дітей.

2. У частині захисту права дитини на належне сімейне виховання та безпеку:

1) пропонується перегляд дискримінаційної норми щодо права батьків залишати дитину у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я, якщо вона має істотні вади фізичного і (або) психічного розвитку, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення, стосовно якої Україна отримувала зауваження Комітету ООН з прав дитини.

Насамперед унормовується першочергові заходи забезпечення прав та

СЕД АНУ
Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України
№ 1501/29622/06-26 від 16.07.2026
Підписувач Улюїн Денис Валерійович
Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00
Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43

найкращих інтересів дитини, у разі, якщо її не забрали з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я батьки або баба, дід, інші родичі.

Також передбачається обов'язок забезпечення міжвідомчої взаємодії між відповідними закладами охорони здоров'я та органами опіки та піклування щодо організації соціального захисту дитини, яку мають намір залишити або залишили батьки, та за можливості – соціальної підтримки сім'ї такої дитини;

2) батькам надається право за своїм бажанням визначати особу, яка буде виконувати повноваження законного представника дитини у разі їх смерті або на період визнання недієздатними за наявності засвідченої нотаріусом згоди такої особи із внесенням відомостей про неї до актового запису про народження дитини. Також унормовується, що у разі позбавлення батьків дитини батьківських прав або залишення батьками дитини у пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я забезпечується виключення з актового запису про народження дитини інформації про відповідну особу. При цьому передбачається, що влаштування дитини в сім'ю визначеної батьками особи у разі їх смерті, визнання недієздатними здійснюється в порядку, визначеному законодавством про влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, з урахуванням вимог до громадян, які можуть приймати в свої родини дітей відповідної категорії, а також думки дитини щодо такого влаштування;

3) конкретизуються обов'язки батьків щодо піклування над своїми дітьми;

4) вдосконалюється нормативно-правове регулювання права батьків на визначення повноважень осіб, яким вони передають свою дитину на тимчасове виховання на тривалий період, що дасть можливість таким особам здійснювати догляд за дитиною з дотриманням її найкращих інтересів;

5) пропонується віднесення виключно до повноважень суду прийняття рішень у сімейних спорах стосовно прізвища, імені дитини, місця її проживання, участі батьків у вихованні дитини;

6) забезпечується перегляд підстав для позбавлення осіб батьківських прав та правових наслідків окресленого заходу впливу.

Зокрема пропонується забезпечити розгляд питання щодо позбавлення батьків батьківських прав у разі, якщо вони передали дитину на тимчасове виховання фізичній або юридичній особі і протягом шести місяців умисно або без поважних причин не виявляли щодо неї батьківського піклування, що виражається у невчиненні дій, спрямованих на підтримання особистих стосунків з дитиною та відсутності участі в її утриманні та вихованні. При цьому окреслюються причини такої відсутності батьківського піклування, які можуть бути визнані поважними (хвороба, яка перешкоджає виконанню батьківських обов'язків або необхідність надання медичної допомоги у стаціонарних умовах, проходження військової служби, позбавлення особистої свободи, перебування в полоні, під вартою, відбування покарання у місцях позбавлення волі, проживання на тимчасово окупованій території, інші обставини, що мають значення).

Водночас на орган опіки та піклування покладаються обов'язки щодо

організації соціального супроводу сім'ї, в якій батьки або один з них позбавленні батьківських прав стосовно окремої дитини (дітей).

Також визначається, що суд може відмовити у задоволенні позову органу опіки та піклування про позбавлення батьківських прав за наявності обставин, що свідчать про усунення батьками причин, які були підставою для звернення до суду, та їх здатність забезпечити належне виховання і безпечні умови життя дитини.

Крім того, пропонується замість права органу опіки та піклування щодо звернення позовом до суду про позбавлення батьківських прав закріпити його обов'язок забезпечити відповідний позов, якщо за результатами оцінки обставин, що мають значення для захисту прав та інтересів дитини, встановлено наявність підстав для позбавлення її батьків батьківських прав, та неможливість забезпечити захист дитини шляхом застосування інших передбачених законом заходів;

7) визначаються умови, за яких суд, здійснюючи перевірку змін поведінки особи, позбавленої батьківських прав, та обставин, що були підставою для такого позбавлення, може постановити рішення про поновлення батьківських прав. Така пропозиція насамперед спрямована на захист дитини від повернення в несприятливі умови при прийнятті недостатньо аргументованих рішень. Водночас норма має на меті забезпечити прозорість та чіткість умов, за яких батьки матимуть можливість повернути дітей собі на виховання;

8) переглядаються підходи до процедури відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав.

Пропонується передбачити, що відібрання дитини спрямоване на вилучення дитини із середовища, у якому існує безпосередня загроза її життю, здоров'ю, безпеці чи належному вихованню, або на забезпечення виконання рішення суду, прийнятого відповідно до закону.

При цьому розмежовуються процедури:

- коли відібрання дитини здійснюється від батьків, інших законних представників або із закладу, до якого вона влаштована, у разі безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини, з чітким визначенням суб'єктів його здійснення та строків для прийняття рішень;

- коли відібрання дитини здійснюється від батьків або одного з них за рішенням суду в межах окремого провадження, без позбавлення їх батьківських прав. При цьому орган опіки та піклування зобов'язується, окрім влаштування дитини, вживати заходів щодо організації надання дитині та її батькам необхідних їм допомоги та послуг, спрямованих на усунення причин, які перешкоджають належному вихованню дитини, зокрема забезпечувати можливість проходження батьками лікування розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин та алкоголю та/або корекційної програми, надавати батькам сприяння у працевлаштуванні. Також визначаються чіткі умови, за яких дитина може бути повернута батькам на виховання;

- коли відібрання дитини здійснюється на виконання рішення суду про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання, про

відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду. У такому випадку пропонується здійснення відповідної процедури державним виконавцем у порядку, встановленому законом;

- коли відібрання дитини здійснюється на виконання рішення суду про позбавлення батьків дитини батьківських прав, відібрання дитини від батьків або одного з них без позбавлення батьківських прав, припинення опіки, піклування, визнання усиновлення недійсним, скасування усиновлення з визначенням суб'єктів відповідної процедури та строків її виконання;

9) пропонується вдосконалення механізмів реалізації права дитини на врахування її думки при вирішенні питань, що стосуються її життя. Зокрема пропонується визначити суб'єктів з'ясування думки дитини, а також передбачити право дитини бути вислуханою без участі батьків або інших осіб, чия присутність може вплинути на вільне висловлення дитиною своєї думки;

10) конкретизуються на рівні закону підстави набуття дітьми статусу позбавлених батьківського піклування;

11) пропонується унормування на рівні законодавства функціонування єдиної інформаційної системи "Діти", що має на меті впровадження єдиних стандартів і процедур у сфері забезпечення та захисту прав дітей;

12) забезпечується узгодженість норм законодавства при наданні медичної допомоги неповнолітнім пацієнтам, зміцнення гарантій малолітніх пацієнтів на отримання своєчасної медичної допомоги;

13) вдосконалюються механізми виявлення випадків залишення дітей без батьківського піклування, загрози їхньому життю або здоров'ю, інших кризових ситуацій, в яких дітям потрібна допомога;

14) унормовуються влаштування дітей в умови проживання, наближені до сімейних;

15) забезпечується закріплення в законодавстві норм щодо тимчасовості влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на цілодобове перебування до закладів, виключно на строк, який необхідний для створення в територіальній громаді прийомної сім'ї або організації умов проживання, наближених до сімейних, але не більше ніж на шість місяців;

16) встановлюються вимоги до працівників, діяльність яких пов'язана із забезпеченням потреб дітей;

17) пропонується визначити базовою соціальною послугою реалізацію корекційних програм для батьків дитини з метою зміни насильницької поведінки, формування неагресивної моделі поведінки та відповідального ставлення до виконання батьківських обов'язків, що сприятиме її розвитку на місцевому рівні;

18) закріплюється на рівні закону функціонування центрів захисту дитини як міждисциплінарних спеціалізованих закладів / структурних підрозділів інших закладів, що створюється для проведення окремих слідчих (процесуальних) дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, в дружньому до дитини середовищі та в умовах, які мінімізують наслідки її травматизації, а також надання комплексної соціальної, психологічної, правничої, домедичної та

інших видів допомоги і послуг дітям, які є учасниками кримінального провадження.

3. У частині розвитку сімейних форм виховання та усиновлення:

1) вдосконалюються підходи до таємниці усиновлення, які мають на меті реалізацію права дитини на інформацію про своє походження та збереження конфіденційності інформації про усиновлення від сторонніх осіб;

2) пропонується встановлення строків для відкриття судом провадження за заявою про усиновлення, підготовки справи до розгляду та її розгляду. Також пропонується зменшення часу для апеляційного оскарження на рішення суду;

3) забезпечується закріплення права братів і сестер, які були роз'єднані при усиновленні, підтримувати стосунки та спілкуватися;

4) здійснюється перегляд обставин, за яких особи не можуть бути усиновлювачами;

5) пропонується переглянути перелік осіб, які мають переважне право на усиновлення дитини, осіб, які можуть надавати згоду на усиновлення дитини;

6) удосконалюється законодавство щодо обліку дітей, які можуть бути усиновлені, осіб, які бажають усиновити дитину;

7) запроваджується механізм підтримки сімей усиновлювачів;

9) конкретизуються суб'єкти нагляду за дотриманням прав дітей, які усиновлені і проживають в Україні;

10) пропонується врегулювання особливостей усиновлення дітей громадянами України, які проживають за межами України, та громадянами України, які мають множинне громадянство (підданство);

11) пропонується збільшити вимоги до віку дітей, які можуть бути усиновлені іноземцями (з п'яти до десяти років);

12) визначається кількість дітей, які можуть бути влаштовані під опіку/піклування фізичної особи;

13) пропонується введення заборони опікунам, піклувальникам передавати дитину на виховання іншим фізичним та юридичним особам без дозволу органу опіки та піклування;

14) поширення вимог до обов'язковості соціального супроводу для сімей опікунів та піклувальників на постійній основі, а не лише протягом першого та останнього року перебування дитини в сім'ї опікуна/піклувальника;

15) пропонується з 2027 року припинити утворення дитячих будинків сімейного типу та утворювати виключно прийомні сім'ї. При цьому:

переглядається кількість дітей, які можуть виховуватися у відповідних сім'ях;

запроваджується утворення спеціалізованих прийомних сімей з метою створення умов для зростання в сімейному оточенні дітей, які потребують особливих умов проживання чи догляду;

передбачається надання прийомним сім'ям, в яких виховується п'ять і більше прийомних дітей, спеціалізованим прийомним сім'ям на період їх функціонування обладнаного індивідуального житлового будинку або квартири;

закріплюється право прийомних сімей, утворених особою, яка не

перебуває у шлюбі, спеціалізованих прийомних сімей, прийомних сімей, до яких влаштовано п'ятьох і більше дітей, на участь в догляді та вихованні дітей помічника прийомних батьків.

Водночас дитячі будинки сімейного типу, утворені до 2027 року, матимуть право продовжувати функціонування;

16) пропонується вдосконалення підходів до влаштування дітей в прийомні сім'ї. Зокрема, передбачається право влаштовувати в такі сім'ї дітей, які залишилися без піклування батьків, ще до набуття ними статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, у визначених випадках;

17) переглядаються нормативи забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа в сімейних формах виховання з метою приведення їх у відповідність з актуальними потребами дітей. Зокрема передбачено різні складові відповідної допомоги, періодичність їх виплати та їх розміри;

18) пропонується вдосконалити механізми загальнообов'язкового державного соціального страхування для батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу та прийомних батьків, що забезпечить захист прав окреслених осіб при досягненні пенсійного віку;

19) визначаються зобов'язання опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів здійснювати підготовку їх вихованців до самостійного життя;

20) урегульовується питання надання послуг з рекрутингу та навчання сімей, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

4. У частині сприяння розвитку патронату над дитиною:

1) пропонується виключити вимогу до кандидата в патронатні вихователі щодо наявності постійного заробітку (доходу);

2) передбачається, що строк перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя може перевищувати шість місяців, коли на розгляді суду перебуває справа про позбавлення батьків дитини батьківських прав, або розпочато процедуру усиновлення дитини, влаштування її під опіку, піклування, в прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу;

3) закріплюються механізми фінансування патронату над дитиною за рахунок державного бюджету, а також в межах співробітництва територіальних громад у разі влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя, яка проживає в іншій територіальній громаді, ніж територіальна громада за місцем її проживання (перебування).

4. Правові аспекти

У цій сфері правового регулювання діють Сімейний кодекс України, Закони України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей”, “Про охорону дитинства”, “Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”, “Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних

СЕД АСКОД
Міністерство соціальної політики, Міністерство
№ 1501/29622/06-26 від 16.07.2026
Підписувач Улюїн Денис Валерійович
Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00
Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43

дітей”, “Основи законодавства України про охорону здоров’я”, “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Про місцеві державні адміністрації”, “Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю”, “Про соціальні послуги”, “Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112”.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону потребуватиме додаткових витрат з Державного бюджету України, пов’язаних з потребами у підвищенні нормативів забезпечення дітей у сімейних формах виховання. Фінансово-економічні розрахунки додаються.

6. Позиція заінтересованих органів

Проведено публічні консультації відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики”.

До обговорення долучилася 2 (дві) особи – представники Міжнародної благодійної організації “Благодійний фонд “СОС Дитячі Містечка” Україна та Громадської спілки “Українська мережа за права дитини”, які надала зауваження і пропозиції до проекту Закону, які були враховано частково.

З метою належного доопрацювання проекту Закону надані зауваження та пропозиції було обговорено під час онлайн-нарад 17.03.2026 та 03.04.2026 за участю представників 15 громадських організацій, зокрема на яких були присутній представник Міжнародної благодійної організації “Благодійний фонд “СОС Дитячі Містечка” Україна та Громадської спілки “Українська мережа за права дитини”.

Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Офісом Генерального прокурора України, Міжнародною благодійною організацією “Благодійний фонд “СОС Дитячі Містечка” Україна, Громадською спілкою “Українська мережа за права дитини”, Всеукраїнською асоціацією органів місцевого самоврядування “Асоціація міст України”, Міжнародною благодійною організацією “Партнерство “Кожній дитині” підтримано проект Закону із зауваженнями, які враховано частково.

Народним депутатом Юрієм Павленко висловлено пропозиції до проекту Закону, які враховано частково.

Проект Закону не стосується сфери наукової та науково-технічної діяльності та не потребує погодження Науковим комітетом Національної ради України з питань розвитку науки і технологій.

7. Оцінка відповідності

У проекті Закону відсутні положення, які стосуються зобов’язань України у сфері європейської інтеграції (у тому числі міжнародно-правові).

Проект Закону не відповідає Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини, не

статистика
Міністерство соціальної політики, сім’ї та єдності України
№ 1501/29622/06-26 від 16.07.2026
Підписувач Улюгін Денис Валерійович
Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00
Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43

пов'язаних з корупцією, дискримінаційних положень.

8. Прогноз результатів

Реалізація проекту Закону дозволить сприяти підвищенню виховного потенціалу біологічних батьків дітей, вдосконалити систему реагування на загрози для дітей, зміцнити систему сімейних форм виховання, органів та служб, уповноважених здійснювати захист дітей та забезпечення їх потреб, що в свою чергу дозволить більш якісно реалізувати право кожної дитини на зростання в безпечному та сприятливому для розвитку сімейному оточенні.

Реалізація проекту Закону матиме вплив на інтереси заінтересованих сторін:

Заінтересована сторона	Вплив реалізації акта на заінтересовану сторону	Пояснення очікуваного впливу
Діти в територіальній громаді	Позитивний	Очікується підвищення якості та своєчасності рішень у сфері захисту прав дітей за рахунок перерозподілу повноважень між органами опіки та піклування, службами у справах дітей і судами, а також посилення кадрової спроможності служб у справах дітей. Це дозволить органам місцевого самоврядування зосередити ресурси на ранньому виявленні вразливості, організації підтримки сімей з дітьми та запобіганні потраплянню дітей у складні життєві обставини.
Діти, які перебувають в складних життєвих обставинах, у тому числі пов'язаних із загрозою їхньому життю та здоров'ю	Позитивний	Проектом Закону удосконалюються механізми виявлення дітей, які потребують захисту, та реагування на випадки загрози їхньому життю чи здоров'ю. Очікуваним результатом є більш оперативне прийняття рішень щодо захисту дитини, зменшення ризику бездіяльності або несвоєчасного реагування відповідальних органів, а також забезпечення безперервності допомоги дитині та її сім'ї.
Діти, які залишилися без піклування батьків, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування	Позитивний	Проект Закону спрямований на забезпечення дитині захисту та підтримки з моменту фактичного залишення без батьківського піклування, а також на розширення можливостей її влаштування до сімейних форм виховання. Передбачається підвищення рівня державної допомоги на дітей у сімейних формах виховання, розвиток спеціалізованих прийомних сімей та, як виняток, можливість застосування форм догляду і виховання з умовами, наближеними до сімейних, для дітей, які не можуть бути влаштовані до сім'ї.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які потребують особливих умов догляду та виховання	Позитивний	Запровадження спеціалізованих прийомних сімей, перегляд підходів до матеріального забезпечення та посилення супроводу сімейних форм виховання створюють передумови для влаштування до сімей дітей, які потребують інтенсивнішої підтримки.
Діти, які потребують медичної допомоги	Позитивний	Проект Закону уточнює механізми забезпечення доступу дитини до медичної допомоги у випадках, коли відсутність згоди законних представників або неможливість її отримання може створити ризик для життя чи здоров'я дитини. Очікуваним результатом є усунення правової невизначеності для медичних працівників та забезпечення пріоритету найкращих інтересів дитини у критичних ситуаціях
Прийомні батьки, батьки-вихователі	Позитивний	Передбачається посилення матеріальної, організаційної та соціальної підтримки сімейних форм виховання, зокрема шляхом підвищення розмірів державної соціальної допомоги на дітей, удосконалення підходів до забезпечення житлом, можливості залучення помічника у разі виховання значної кількості дітей, а також розвитку спеціалізованих прийомних сімей. Це має зменшити ризик емоційного та професійного виснаження прийомних батьків і батьків-вихователів та підвищити сталість сімейного догляду.
Органи місцевого самоврядування територіальних громад	Позитивний	Проект Закону уточнює роль органів місцевого самоврядування у сфері захисту прав дітей та створює передумови для більш чіткого розмежування їхніх повноважень із повноваженнями судів та інших суб'єктів. Це дозволить зосередити діяльність органів опіки та піклування і служб у справах дітей на захисті дітей у вразливому становищі, профілактиці соціального сирітства, реагуванні на загрози життю чи здоров'ю дитини. Крім того, очікується посилення інституційної спроможності служб у справах дітей через уточнення їхніх функцій, встановлення вимог до кадрового забезпечення та вдосконалення механізмів реагування на випадки загрози життю чи здоров'ю дитини.

**Міністр соціальної політики,
сім'ї та єдності України**

Денис УЛЮТІН

СЕД АСКОД

2026 р.

Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України

№ 1501/29622/06-26 від 16.07.2026

Підписувач Улютін Денис Валерійович

Сертифікат 6FA97849F1B2570D04000000371F0300BC950A00

Дійсний з 12.01.2026 10:32:43 по 12.01.2027 10:32:43